

Универзитет у Београду
Факултет политичких наука
Наставно-научно веће

Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука од 9. октобра 2014. године именована је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације Мр Данијеле Лакић под насловом „Утицај проширења Европске уније на процес европских интеграција“. После прегледа рада, Комисија у саставу Др Маја Ковачевић, доцент Факултета политичких наука, Др Деана Вукчевић, научни сарадник Института за политичке студије и Др Слободан Самарџић, професор Факултета политичких наука (ментор), подноси Наставно-научном већу Факултета следећи

Извештај
о прегледу и оцени докторске дисертације

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Данијела Лакић је рођена 1980. године у Бијељини, Република Српска, где је завршила основну школу и Гимназију „Филип Вишњић“. Факултет политичких наука Универзитета у Београду, новинарско-комуниколошки смер, завршила је 2004. године. Магистарске студије на истом факултету, смер Политичка теорија и методологија, уписала је 2004/2005. године. Магистарску тезу под називом „Нова национална држава“ одбранила је 29. децембра 2007. године.

Од октобра 2007. године запослена је на Правном факултету Слобомир П Универзитета у Бијељини, Република Српска, у звању вишег асистента. Ангажована је на предметима: Системи заштите и безбедности, Међународна безбедност и Институције ЕУ. Носилац је стпендије Министарства науке и технологије Владе Републике Српске за сунфинансирање израде докторске дисертације.

Учествовала је у изради научно истраживачког пројекта: „Допринос уставној реформи БиХ - начелници за развој“, јун 2012. године – децембар 2013. године (Пројекат помогнут од стране амбасаде Швајцарске у БиХ, ангажована као експерт Савеза општина и градова Републике Српске на изради следећих области политика: политика локалног развоја; политика функционалне и фискалне децентрализације).

Служи се енглеским и немачким језиком.

Објавила је више радова у стручним часописима и периодици, од којих ћемо за ову прилику приказати неколико:

- „Нова национална држава на простору бивше СФРЈ“, *Српска политичка мисао*, Београд, бр. 2/2010, стр.121-139.

Предмет рада је концепт нове националне државе који се на Балкану јавио као последица распада СФРЈ и слома комунизма у Источној Европи. У тексту се анализирају услови настанка нове националне државе, њене карактеристике и изазови са којима се суочава. Међу мноштвом фактора који су узроковали развој нових националних држава, по свом утицају, издвајају се: сукоб интереса великих сила, пад комунизма, криза федерализма, међунационалне противречности, криза економског и политичког система. Основне карактеристике нове националне државе су: национализам, насиље и сакралност, политичка и економска нестабилност, непостојање политичке културе и цивилног друштва. Глобализација је најтежи изазов са којим се суочава нова национална држава.

- „Развој и карактеристике система одбране БиХ“, *Војно дело*, Београд, бр. 3/2010, стр.103-121.

У чланку су описани развој и карактеристике система одбране Босне и Херцеговине. Анализирана је реформа система одбране као један од предуслова за евроатлантске интеграције Босне и Херцеговине и приступање НАТО-у. Реформа одбране је најуспешнија и најцеловитија реформау БиХ спроведена након потписивања Дејтонског споразума, а трајала је од 2003. године до 1. јануара 2006. године, када су успостављени јединствено министарство одбране и јединствене оружане снаге уместо дотадашњих ентитетских министарстава и оружаних снага. Садашња структура система одбране и оружаних снага морала је помирити интересе три различита народа и прилагодити се специфичном државном устројству Босне и Херцеговине.

- „Нове одбрамбене иницијативе у Европској унији - борбена група Вишеградске четворке“, *Ревизија за безбедност*, Центар за безбедносне студије, Београд, бр. 2/11, стр.154-164.

У раду се разматра оснивање Борбене групе Вишеградског савеза као нове одбрамбене иницијативе у Европској унији, а ван оквира Северноатлантског савеза. Ауторка заступа тезу да иницијатива Вишеградске четворке представља један од симптома потребе Европске уније за самосталном и јасније дефинисаном политиком у области безбедности и одбране. Жеља за позиционирањем унутар Европске уније и спречавање раста утицаја Русије у постсовјетском простору су примарни интереси Вишеградског савеза који стоје иза ове одбрамбене иницијативе. На основу анализе фактора који су иницирали одлуку о оснивању Борбене групе ауторка изводи закључак да је ова иницијатива директна последица стратешких промена у Европи и шире, али и кризе унутар Европске уније и Северноатлантског савеза.

- „Кријумчарење културних добара као облик прекограничног криминала“, *Ревизија за безбедност*, Центар за безбедносне студије, Београд, бр. 12/09, стр. 28-35.

Предмет рада је кријумчарење културних добара као специфичан облик прекограничног криминала, са фокусом на: главним факторима који су омогућили процват незаконите трговине културним добрима на Балкану, карактеристикама ове врсте криминала и важнијим правцима кријумчарења културних добара. Посебно су анализирана два типа илегалне трговине културним добрима која су развијена у Србији: 1) трговина археолошким предметима и 2) арт-трафикинг односно илегална трговина уметничким делима. Политичка и економска нестабилност Србије у последње две

деценије, њен повољан геостратешки положај и неадекватна заштита постојећег културног богатства омогућили су јачање ове криминалне делатности.

- „Појам националне државе“, *Национална држава и економија – Зборник радова*, (прир. Зоран Милошевић, међ. научни скуп „Национална држава и економија“, 24-25.9.2011.), Слобомир П Универзитет, Бијељина, 2011, стр.47-62.

Рад се бави значењима појма „национална држава“ односно тежи да објасни шта све подразумева национална држава као један од најважнијих политичких феномена. Рат на подручју бивше СФРЈ на крају XX века и настанак нових националних држава: Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине, Македоније, Црне Горе и Србије потврђују да национализам није утихнуо на европском тлу и да национална држава није нестала, напротив, она даље опстаје и развија се. Посебно се анализирају нација и национализам као два основна појма која одређују националну државу. Данас се разликују два основна облика националне државе: националне државе затечене у савременом добу и нове националне државе (настале након пада Берлинског зида).

- „Однос државе и национализма у процесу глобализације“, *Наука* (онлајн часопис Слобомир П Универзитета за друштвене и хуманистичке науке), Бијељина, бр. 1/2010, стр. 65-83.

Предмет рада је однос национализма и државе у савременом друштву услед притисака процеса глобализације. Како смо улазили у последњу четврт двадесетог века владало је мишљење да се налазимо на прагу постнационалне ере, да је доба национализма завршено. Али, збивања у нашој блиској прошлости показала су да је ова претпоставка била погрешна. Ауторка уочава да се већина држава и нација не одриче свог национализма и да је ова идеологија постала подразумевајућа претпоставка функционисања сваке данашње државе.

- „Интерпретације појма нација“, *Значења*, часопис из области културе, науке, умјетности и образовања, Народна библиотека Добој, бр. 63/2008, стр.47-63.

Рад се бави појмом „нација“ као једним од најзначајнијих феномена савременог политичког живота. Збивања на балканској и европској политичкој сцени крајем XX и почетком XXI века обновила су интерес за феномен нације који је био, готово сасвим, потиснут у политичкој теорији. Одлазак социјализма и распад СФРЈ и СССР узроковали су настанак неколико нових држава на европском тлу. Нације посткомунистичких друштава теже да изграде сопствену националну државу, а симболички посматрано то представља знак зрелости једног друштва. Ауторка брани став да од нације, као основне јединице модерне политичке заједнице, њене прошлости, снаге и јединства зависи опстанак сваке нове националне државе.

2. Предмет и циљ дисертације

Мр Данијела Лакић полази од чињенице да је током свог, шест деценија дугог, постојања ЕУ је имала пет кругова проширења. Проширење је постало трајан феномен ЕУ. Свако проширење је узроковало промене и прилагођавање Европске уније, али и земаља

које су јој се прикључивале. Ови процеси подразумевали су одређене инструменте и институционалне структуре у циљу успешног затварања сваког круга проширења. Кандидаткиња тврди да интеграција Европе није окончан процес, као што ни сама Европска унија још увек није, коначно, уобличена и формирана структура. Она је специфична заједница држава, народа и грађана, која је више од међународне организације, а мање од државе. Оно што је чини заједницом јесу заједничке вредности и заједнички циљеви. Специфичности овакве заједнице су одређене процесима њеног настанка и развоја. Кроз своја проширења Унија настоји да заокружи, дефинише и уобличи саму себе.

Укратко, **основни предмет ове дисертације јесте проширење Европске уније.** Од почетка европских интеграција, проширење је био неопходан процес за остварење циљева прокламованих у оснивачким уговорима. Кандидаткиња скреће пажњу на то да је свест о предодређености европског простора за повезивање у једну организациону целину присутна је преко два миленијума. Намера овог истраживања јесте да пружи научно објашњење шта се све подразумевамо под феноменом „проширење Европске уније“ и који је његов крајњи циљ.

У раду се показује да се процес европских интеграција остварује кроз два основна начина: продубљивање и проширење. Полазећи од истраживања Шимелфенинга (Schimmelfenning) и Зеделмајера (Sedelmeier) кандидаткиња тврди да је проширење Европске уније процес постепене и формалне хоризонталне институционализације организационих правила и норми. Хоризонталну институционализацију постоји у друштвеним односима онда када се одређена организација проширује ван актуелних актера, односно када група актера чије су акције и односи регулисани нормама те организације постаје све већа (бројнија). Ако се проширење дефинише као процес хоризонталне институционализације онда је то постепен процес који почиње пре, а наставља се и након пријема нове државе чланице у организацију.

Овако дефинисан појам проширења у теорији се, најчешће, анализира кроз однос са појмом продубљивање, тзв. однос *widening & deepening*. Полазећи од исте теоријске матрице Мр. Лакић тврди да продубљивање интеграције представља процес постепене и формалне вертикалне институционализације, односно, повећање обима и нивоа европске интеграције у смислу изградње институција, демократског легитимитета и политика ЕУ.

Унија је током своје историје истовремено водила политику све дубље интеграције и пријема нових чланова као два паралелна и међусобно условљавајућа процеса. Кандидаткиња скреће пажњу да се у Унији о природи односа између проширења и продубљивања расправља приликом одлучивања о сваком новом проширењу. Главни фокус је на томе да ли, у којој мери и на који начин, близина димензије ширења и продубљивања може узроковати њихов потенцијални конфликт. При свакој рунди проширења, а свака је повећавала хетерогеност интереса и усложњавала односе снага, ЕУ је у циљу сопственог прилагођавања новонасталим променама развијала нове механизме који су водили ка продубљивању интеграција.

Правни основ проширења Уније дефинисан је оснивачким уговорима, почев од Римских уговора па све до Уговора из Лисабона, који јој је, коначно, дао сва обележја субјекта међународног права и отклонио институционалне препреке њеном ширењу. Иако је проширење саставни део развоја ЕУ, оно је током њене историје било ограничено на повремене ситуације. Након пада Берлинског зида, темпо проширења је драматично убрзан, а проширење је постало стална тачка на дневном реду ЕУ.

Проширење је трансформисало политичку мапу Европе, али и процес западноевропске интеграције у процес „европске“ интеграције. Од првобитне „шесторке“, ЕЗ/ЕУ се кроз овај процес развила у заједницу 28 држава и обухватила је већи део Европе.

Специфичније одређен, предмет ове дисертације је проширење Европске уније као посебан политички феномен; историја проширења ЕУ; инструменти и институционалне структуре којима се реализује овај процес; његов утицај на процес европских интеграција и проблеми са којима се суочава у последњој деценији.

Основно питање ове дисертације јесте, **какав утицај проширење Европске уније има на процес европских интеграција?** Одговор на ово питање је захтевао: преглед развоја европске интеграције и стварања ЕЗ/ЕУ; анализу сваке рунде проширења, околности у којима је реализована и њених специфичности; анализу основних инструмената политике проширења; анализу институционалног оквира одговорног за креирање, развој и спровођење проширења; анализу утицаја досадашњих проширења на Европски савет, Савет, Европску комисију и Европски парламент. С обзиром да је основна идеја која је довела до процеса европске интеграције и стварања европских заједница изналажење начина да се обезбеди трајни мир и стабилност у Европи, неопходно је било анализирати и безбедносне аспекте интеграције и проширења Европске уније. С обзиром да интеграције на безбедносно-одбрамбеном плану представљају осетљиви сегмент интеграција, јер се ради о областима које су израз националне суверености, кандидаткиња посвећује посебну пажњу овом питању.

При истраживању изазова са којима се суочава процес проширења предмет истраживања је и комплекс могућих будућих проширења ЕУ, односу ЕУ према приступању Турске, феномену евроскептицизма, утицају светске економске кризе на процес проширења и сл.

Проширења ЕЗ/ЕУ и процеси који су их пратили, те инструменти којима су остварени развили су сасвим специфичну, ненамеравану политику процеса европских интеграција – политику проширења. У овом истраживању, политику проширења ЕУ се анализира као сложена целина коју су обликовали настанак и развој ЕЗ/ЕУ, сва досадашња проширења и (геополитички) интереси великих сила, пре свега САД, Велике Британије, Француске, Немачке и Русије.

Мр Данијела Лакић се суочила се чињеницом да данас не постоји општеприхваћена дефиниција политике проширења ЕУ у научној теорији, али ни у актима Уније или на званичним сајтовима институција ЕУ. Иако се проширење означава као кључни

политички процес за ЕУ као организацију и за међународне односе у целини, ово је, у теоријском смислу, неистражена област. Већина истраживања посвећена овој тематици заснива се на анализи појединачних случајева проширења, тзв. case study приступа. Проширење ЕУ је, углавном, сматрано искључиво економском темом и анализирано је са аспекта користи и трошкова. Оно се, у економском смислу, третира као доказ ваљаности неофункционалистичких *spill-over* хипотеза, као потврда успешности европске економске интеграције или се једноставно игнорише. Ауторка истиче да све до „историјског“ проширења из 2004/2007. године, ова проблематика није била теоретски актуелна.

Проширење као политички феномен може се различито тумачити, у зависности са аспекта које теорије европских интеграција га анализирамо: федерализма, неофункционализма, теорије међувладине сарадње, институционализма и др. Имајући ово у виду, кандидаткиња тврди да с обзиром на специфичност процеса које обухвата, проширење ЕУ се ваљано може објаснити и дефинисати само комбинацијом свих претходно наведених теоријских праваца. При том истиче да се од деведесетих година прошлог века политика проширења највише разматра у оквиру рационализма и конструктивизма.

У формалном погледу, политику проширења чине одлуке о условима под којима нови чланови могу да приступе Европској унији. Ауторка тврди да се те одлуке односе на две различите групе услова. Прву групу чине општи услови које земља мора да испуни да би се размотрила њена кандидатура за чланство, а другу групу чине одлуке о конкретним условима приступања. На основу тога у раду се разликују три фазе у процесу проширења: прва фаза је тзв. статус сарадника, споразуми о придруживању обезбеђују правни оквир за предприступне односе са земљом, потенцијалним кандидатом, до приступања; друга фаза почиње када одређена земља буде призната као кандидат за приступање; завршна фаза су преговори о приступању. Показује се да свака од ове три фазе има посебне инструменте реализације. Условљеност прожима све три фазе, испуњавање свих задатака у свакој фази услов је преласка у наредну фазу. .

Посебно питање истражено у овој дисертацији је питање ширења ЕЗ на територију Централне и Источне Европе односно зону некадашњег Источног блока. Тај процес представља преломну тачку у развоју интеграција и политике проширења, јер је Европска унија морала дефинисати начин прикључивања држава које су у економском, политичком и културно-историјском контексту у сасвим другој равни у односу на западноевропске земље. Осим тога, земље ЦИЕ су се налазиле на врло различитом степену друштвеног и економског развоја. Зато кандидаткиња тврди да је проширење, које само по себи није представљало политику ЕУ као што су то биле многе друге (нпр. пољопривредна или јединствено тржиште), постепено постало композитна политика, односно оквирна политика која утиче на све остале области деловања Уније.

У другој половини деведесетих година прошлог века Унија се суочила са питањем ширења на регион Западног Балкана. Због специфичне природе балканских односа, ратова и процеса дезинтеграције у последње две деценије, Европска унија је додатно поштрила

услове за стицање њеног чланства. За земље овог региона Унија је креирала сасвим нов сегмент политике проширења – Процес стабилизације и придруживања. Овом комплексу питања посвећује се посебна пажња у овој дисертацији.

С обзиром да је дефинисање, прецизирање и додавање услова за стицање чланства процес који траје од настанка ЕЗ до данас, оно илуструје како је текао развојни пут политике проширења. Утврђивање основних услова, креирање агенде проширења, предприступне стратегије и преговора, регулаторног прилагођавања и инструмената њихове имплементације, основни су кораци политике проширења. Придруживање је прва фаза ове политике, а друга приступање.

Мр. Данијела Лакић тврди да је својом политиком проширења Унија утицала на промену статуса вредности на којима се заснива. На основу спроведене анализе износи став да су у појединим рундама проширења основне вредности Уније постале инструменти за остваривање одређених интереса утицајнијих чланица ЕЗ/ЕУ. Током времена мењао се скуп услова које је требало испунити за чланство. Број услова био је све већи, а њихово испуњавање компликованије. Са сваким проширењем ова политика је постајала комплекснија, а условљеност је постала кључни елемент методологије проширења Уније и моћан инструмент у рукама Европске комисије. С обзиром на то да се ради о политици која је комбинација услова и награда, ни испуњавање свих услова не значи да ће нека земља стећи право на пријем у чланство ЕУ. Изводи се закључак да је питање подршке и наклоности великих сила, креатора међународних односа, прикривени, али одлучујући фактор у процесу придруживања и приступања Европској унији.

Кандидаткиња изводи и закључке када је реч о перспективи процеса проширења ЕУ. Успех европске економске интеграције иницирао је процес проширења Европске уније и политичке и безбедносне интеграције у циљу изградње ЕУ као глобалног актера. Процес проширења је један од највећих успеха Европске уније, али је његов наставак један од кључних изазова са којима је Унија, тренутно, суочена. Све бројнија и различитија Европска унија постаје све тежа за управљање, свако проширење са собом носи и ризик од тзв. институционалне парализе и економске нестабилности. Услове и стандарде проширења одређује Унија ослањајући се на вољу и интересе држава чланица. Овом политиком ЕУ се припрема за своју жељену улогу у савременом свету: да добије на тежини у међународној политици и да стекне већи утицај на међународном плану. Међутим, тврди ауторка, економска криза са којом се Унија суочава у последњој деценији, која је довела и до најдубље унутрашње кризе у историји ЕЗ/ЕУ, изазвала је расправе о томе да ли је проширењем Европске уније угрожен и доведен у питање и сам процес европских интеграција.

С обзиром на двосмерну природу односа проширења Европске уније и процеса европских интеграција, ово истраживање отвара питања, да ли је проширење препрека или успех за процес европских интеграција, који је основни циљ проширења Уније, али и како је промена тенденције процеса европских интеграција утицала на улогу политике проширења у том процесу.

Научни циљ истраживања у овој докторској дисертацији је научна дескрипција, класификација, типологизација и научно објашњење кључних чинилаца процеса проширења Европске уније. Крајњи научни циљ јесте научна прогноза процеса проширења ЕУ и процеса европских интеграција у наредних десет година. На тај начин долази се и до поузданих научних сазнања која ће допринети дефинисању политике проширења ЕУ и њеног утицаја на процес европских интеграција.

Друштвени циљ истраживања у овој дисертацији јесте стварање научног сазнања које ће допринети бољем разумевању феномена проширења ЕУ, његовог значаја и утицаја у процесу европских интеграција и савременом политичком животу. Овим се доприноси уобличавању политике проширења ЕУ и објашњењу процеса придруживања /приступања Европској унији.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Хипотетички оквир истраживања кандидаткиња је изложила у пријави овог докторског рада. То је учинио у виду једне опште и три посебне хипотезе.

Општа хипотеза гласи: Основни циљ проширења ЕУ јесте јачање глобалне позиције Уније у економском, безбедносном и политичком смислу. Свако проширење Европске уније различито је утицало на процес европских интеграција, у зависности од фактора који су га узроковали и омогућили.

Општа хипотеза проверена је у целом истраживачком поступку и може се закључити да је она у раду потврђена. Мр. Лакић је показала да је ширење ЕУ од почетка тог процеса имало двоструку функције – да продуби унутрашњи процес интеграције и да ојача улогу Уније у европским и светским оквирима. Осим тога она је показала и да је једна од ове две функције имала предност над другом у различитим фазама интеграције.

Ближе одредбе опште хипотезе показују се њеном разрадом у три посебне хипотезе којима је кандидаткиња испитивала утицај проширења Европске уније на процес европске интеграције. Она је најпре утврдила факторе који су узроковали процес проширења - економске, политичке (геополитичке) и безбедносне. Сваки од наведених фактора има директну корелацију са преовлађајућим интересима у систему власти ЕУ, па су према томе били дефинисани и правци интеграције и проширења у појединим периодима.

Прва посебна хипотеза: Проширење Европске уније је резултат европске економске интеграције. На основе ње је постављена следећа појединачна хипотеза: С обзиром да се ЕЗ/ЕУ развијала примарно као економска заједница, реализација сваког наредног корака економске интеграције, пре свега комплетирање јединственог тржишта, захтевала је пријем нових чланица. Продубљивање тржишта кроз програм заједничког тржишта проузроковало је захтеве за чланство европских земаља, нпр. Аустрије, Финске и Шведске, које су пре тога биле задовољне својим статусом нечланице. Када се група увећа цена остајања ван клуба за не-чланице може расти.

Наредна појединачна хипотеза гласи: Економски интереси су примарни разлози за апликацију у чланство ЕЗ/ЕУ. На пример, случај Британије у првом проширењу, Португала и Шпаније у медитеранским проширењима и Аустрије, Финске и Шведске у четвртом проширењу.

И последња појединачна хипотеза: Првим (пријем Велика Британија, Ирска и Данска 1973. године) ЕЗ је започела, а четвртим проширењем (Аустрија, Финска и Шведска, 1995. године) ЕЗ/ЕУ је комплетирао себе као заједницу, „богатих и стабилних земаља“ и остварила сигуран приступ богатим потрошачима.

Друга појединачна хипотеза: Проширење ЕУ је резултат заједничке спољне и безбедносне политике ЕУ.

Прва појединачна хипотеза: Проширење из 2004/2007. године је потврдило све уже везивање политике проширења за заједничку спољну и безбедносну политику ЕУ.

Друга појединачна хипотеза: Процес проширивања доприноси јачању унутрашње безбедности успостављањем демократије, стабилности и економског просперитета у земљама које се укључују у ЕЗ/ЕУ.

Трећа појединачна хипотеза: Незванични услов ступања у чланство ЕУ је приступање Северноатлантском савезу. У петом проширењу правило да приступању ЕУ претходи прикључење у НАТО-у имало је само два изузетка. Од дванаест примљених земаља само Малта и Кипар нису претходно постале чланице НАТО-а.

Трећа посебна хипотеза: Проширење ЕУ је резултат геополитичких интереса.

Прва појединачна хипотеза: Према геополитичком закону старатешких блокова, проширења ЕУ су потпуно очекивани процеси, јер логика историје диктира нужност ширења територија које улазе у састав било неке јединствене државе, било стратешког блока да би се одговорило променљивим историјским условима и остало конкурентним.

Друга појединачна хипотеза: Проширење на Исток“ из 2004/2007. године има елементе „геополитичког проширења“ .

Трећа појединачна хипотеза: Проширење ЕЗ/ЕУ је резултат геополитичких интереса САД.

Набројане посебне и појединачне хипотезе, садржане у пријави ове дисертације, помогле су кандидату да истраживачки поступак води у смеру свог основног истраживачког питања и задатка. Већина ових хипотеза, заједно са општом, потврђена је аналитичко-синтетичним поступком којем је била изложена велика и сложена грађа овог истраживања. На основу тога, аутор је могао да изведе поуздане доказе за своје претходне тврдње (хипотезе).

4. Структура дисертације и кратак опис њеног садржаја

А) Структура дисертације

УВОД

I МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

- 1.1. Формулисање проблема истраживања
- 1.2. Одређење предмета истраживања
- 1.3. Циљеви истраживања
- 1.4. Хипотетички оквир истраживања
- 1.5. Начин истраживања
- 1.6. Научна и друштвена оправданост истраживања

II ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД НАСТАНКА И РАЗВОЈА ЕЗ/ЕУ

- 2.1. Настанак и развој ЕЗ
 - 2.1.1. Историјат идеје европског уједињења
 - 2.1.1.1. Идеја европског уједињења у периоду између Првог и Другог светског рата
 - 2.1.1.2. „Иницијативе“ о европској сарадњи након Другог светског рата
 - 2.1.2. Европска заједница за угљ и челик
 - 2.1.2.1. Шуманова декларација
 - 2.1.2.2. Карактеристике и значај Европске заједнице за угљ и челик
 - 2.1.3. Европска економска заједница
 - 2.1.4. Европска заједница за атомску енергију
- 2.2. Од Европске заједнице до Европске уније
 - 2.2.1. Развој ЕЗ од Римских уговора до првог круга проширења
 - 2.2.2. Процес европских интеграција у периоду евросклерозе
 - 2.2.3. ЕЗ од Иберијског проширења до Уговора из Мадрихта
 - 2.2.3.1. Јединствени европски акт
- 2.3. Европска унија - од Мадрихта до Лисабона
 - 2.3.1. Уговор о Европској унији
 - 2.3.1.1. Стубови ЕУ
 - 2.3.1.2. Правни субјективитет и правна природа ЕУ
 - 2.3.2. Процес европских интеграција од „ЕФТА“ проширења до „продора на Исток“
 - 2.3.2.1. Амстердамски уговор
 - 2.3.2.2. Уговор из Нице
 - 2.3.3. Европска унија од Источног проширења до данас
 - 2.3.3.1. Лисабонски уговор
 - 2.3.3.2. Околности закључивања Лисабонског уговора

2.3.3.3. Структура и правна природа Европске уније након Лисабонског уговора

III ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ ШИРЕЊА Европске Заједнице и Европске уније

3.1. Прво проширење ЕЗ

3.1.1. Околности и специфична обележја првог проширења

3.1.2. Однос Велике Британије и ЕУ

3.1.3. Приступање Ирске и Данске

3.2. Друго проширење ЕЗ

3.2.1. Околности и специфична обележја другог проширења

3.2.2. Приступање Грчке ЕУ

3.3. Иберијско проширење

3.3.1. Околности и специфична обележја трећег проширења

3.3.2. Приступање Шпаније и Португала

3.4. Четврто проширење ЕУ

3.4.1. Околности и специфична обележја „ЕФТА“ проширења

3.4.2. Приступање Аустрије, Финске и Шведске

3.5. Источно проширење ЕУ

3.5.1. Околности и специфична обележја првог круга „проширења на Исток“

3.5.2. Приступање земаља Вишеградске групе (Мађарска, Словачка, Чешка, Пољска)

3.5.3. Приступање Естоније, Литваније и Летоније

3.5.4. Приступање Словеније

3.5.5. Приступање Кипра и Малте

3.5.6. Околности и специфична обележја другог круга Источног проширења

3.5.7. Приступање Бугарске и Румуније

3.6. Перспективе будућих проширења ЕУ

3.6.1. Политика проширења Европске уније према Турској

3.6.2. Проширење ЕУ на Западни Балкан и земље бившег СССР-а

3.6.3. Однос Европске уније и Норвешке, Швајцарске и Исланда

3.6.4. Еуроскептицизам и замор ЕУ од даљих проширења

IV ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ ПОЛИТИКЕ ПРОШИРЕЊА ЕУ И ЊЕНИ ИНСТРУМЕНТИ

4.1. Политике ЕУ

4.1.1. Развој и креирање политика ЕУ

4.1.2. Класификација политика ЕУ

- 4.2. Теоријске основе политике проширења
 - 4.2.1. Развој и теоријска разматрања политике проширења
 - 4.2.2. Циљеви и значај политике проширења ЕУ
 - 4.2.3. Фазе и критеријуми политике проширења
- 4.3. Инструменти политике проширења
 - 4.3.1. Уговори о приступању
 - 4.3.2. Споразуми о придруживању
 - 4.3.3. Споразуми из тзв. Медитеранске групе
 - 4.3.4. Европски споразуми
 - 4.3.5. Финансијски инструменти
- 4.4. Процес стабилизације и придруживања као посебан сегмент политике проширења
 - 4.4.1. Карактеристике Процеса стабилизације и придруживања
 - 4.4.2. Споразум о стабилизацији и придруживању као основни инструмент ПСП
 - 4.4.3. Инструменти Процеса стабилизације и придруживања
 - 4.4.4. Преглед процеса придруживања земаља Западног Балкана
 - 4.4.4.1. Хрватска
 - 4.4.4.2. Србија
 - 4.4.4.3. Босна и Херцеговина
 - 4.4.4.4. Македонија
 - 4.4.4.5. Црна Гора
 - 4.4.4.6. Албанија

V ИНСТИТУЦИОНАЛНИ АСПЕКТИ ПОЛИТИКЕ ПРОШИРЕЊА ЕУ

- 5.1. Институционални развој Европске уније
 - 5.1.1. Настанак и развој институција ЕЗ/ЕУ
 - 5.1.2. Карактеристике институционалног система ЕУ након Лисабонског уговора
 - 5.1.3. Ефикасност и демократичност институција ЕУ
- 5.2. Институционални оквир проширења ЕУ
 - 5.2.1. Институције које учествују у проширењу ЕУ
 - 5.2.1.1. Улога Европске комисије
 - 5.2.1.2. Улога Савета
 - 5.2.1.3. Улога Европског парламента
 - 5.2.1.4. Улога Европског савета
 - 5.2.2. Институционални оквир придруживања
- 5.3. Институционални ефекти проширења ЕУ
 - 5.3.1. Утицај и последице проширења ЕУ на Европску комисију
 - 5.3.2. Утицај и последице проширења ЕУ на Савет
 - 5.3.3. Утицај и последице проширења ЕУ на Европски парламент

5.3.4. Утицај и последице проширења ЕУ на Европски савет

VI БЕЗБЕДНОСНИ АСПЕКТИ ПОЛИТИКЕ ПРОШИРЕЊА

- 6.1. Безбедносни циљеви ширења Европске уније
 - 6.1.1. Унутрашња безбедност као циљ проширења ЕУ
 - 6.1.2. Европска унија као глобални безбедносни актер
- 6.2. Историјат безбедносне области европских интеграција
 - 6.2.1. Европска одбрамбена заједница
 - 6.2.2. Развој и карактеристике Заједничке спољне и безбедносне политике ЕУ
 - 6.2.3. Европска безбедносна и одбрамбена политика
 - 6.2.4. Уређење европске безбедности након Лисабонског уговора
- 6.3. Утицај промене тенденције процеса европских интеграција на политику проширења
 - 6.3.1. Проширење као средство интеграција: од економске ка безбедносној интеграцији ЕУ
 - 6.3.2. Улога политике проширења у остваривању Заједничке спољне и безбедносне политике
 - 6.3.3. Утицај НАТО-а на политику проширења ЕУ

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Б) Опис садржаја по поглављима

Дисертација се, осим увода и закључних разматрања, састоји из шест делова.

Након уводног дела, у коме су дате основне напомене о теми дисертације, у *првом делу дисертације* представљен је методолошки оквир рада односно проблем и предмет истраживања са почетним, радним и оперативним дефиницијама основних категорија и појмова у вези са проблемом и предметом истраживања; основни циљеви, хипотетички оквир и научна и друштвена оправданост истраживања.

У *другом делу тезе* - Историјски преглед настанка и развоја ЕЗ/ЕУ, објашњено је порекло идеје о европском уједињењу и представљен процес европских интеграција у периоду од Другог светског рата до данас. Полази се од тезе да је познавање историјата Европске Заједнице/Европске уније неопходно је да би се разумео процес проширења односно друштвене околности које су га узроковале. У овом делу изложена је хронологија европских интеграција од 1951. године до данашњих дана, уз анализу свих важнијих предлога и конкретних остварења економске, политичке и безбедносне интеграције. Анализирани су сви оснивачки уговори којима су извршене њихове измене с обзиром да

су, неки од њих, у одређеним периодима омогућавали наставак процеса европских интеграција и уређивали функционисање ЕУ након одређеног круга проширења. Паралелно са свим овим процесима одвијао се и процес проширења ЕЗ/ЕУ.

У *трећем делу* дисертације, који се односи на политичке аспекте проширења ЕУ, а представљени су кругови проширења од настанка ЕЗ до данас. У временском смислу проширења нису подједнако трајала, остварена су различитим инструментима и односила су се на земље различите културе, историје и економске стабилности. Анализа сваког круга проширења обухватила је обележја тог проширења као целине, али и специфичности сваке од земаља која је била укључена у тај круг. Посебно поглавље овог дела дисертације посвећено је евентуалним будућим проширењима ЕУ – посебно Турске, која је кандидатуру за чланство поднета још 1987. године, а датум њеног приступања се не назире. Осим Турске, изложени су разлози ширења ЕУ на подручје бивше СФРЈ и СССР-а, али и специфичан однос Норвешке, Швајцарске и Исланда према Европској унији. У овом поглављу анализирани је и феномен „евроскептицизам“, са којим се ЕЗ/Унија суочава од свог настанка, као и „замор од проширења“ са којим се Унија суочава након проширења из 2004/07. године. Свако појединачно проширење посебно се анализира: Прво проширење ЕЗ (приступање Велике Британије, Данске и Ирске); Друго проширење (приступање Грчке); Иберијско проширење (приступање Шпаније и Португала); ЕФТА проширење (приступање Аустрије, Финске и Шведске); Источно проширење (први круг обухвата приступање Мађарске, Словачке, Чешке, Пољске, Естоније, Литваније, Летоније, Словеније, Кипра и Малте; а други круг Источног проширења обухвата приступање Бугарске и Румуније); перспективе будућих проширења ЕУ.

Четврти део тезе - Теоријске основе политике проширења и њени инструменти, излаже политику проширења ЕУ кроз четири целине. Први део - политике ЕУ, процес креирања политика ЕУ и класификација њених политика, што је предуслов за успешну анализу политике проширења ЕУ. Други део излаже теоријска разматрања политике проширења и развој политике проширења, која се интензивније развила тек почетком деведесетих година прошлог века. Посебно су истражене две основне фазе ове политике, придруживање и приступање, као и критеријуми на којима се оне заснивају. Трећи део анализира основне инструменте којима се реализује процес проширења ЕУ: уговоре о приступању, споразуме о придруживању, финансијске инструменте и друге припремне инструменте ове политике. Кроз развој инструмената политике показује се како је Унија мењала и поштравала своју политику проширења. Инструменти ове политике су развијани у складу са максимом - што је нестабилнији и неразвијенији кандидат, инструменти су сложенији. Посебно су анализирани све врсте споразума о придруживању: споразуми Медитеранске групе, Споразум о Европском економском простору, Европски споразуми и Споразум о стабилизацији и придруживању. Као финансијски инструменти политике проширења анализирани су програми PHARE, SAPARD, ISPA, CARDS и IPA. Четврти део анализира Процес стабилизације и придруживања као посебан сегмент политике проширења који је ЕУ креирала за проширење на регион Западног Балкана.

Представљене су специфичности овог сегмента политике проширења и његови основни инструменти: Споразум о стабилизацији и придруживању, аутономни трговински преференцијали, програм CARDS и регионални споразуми о слободној трговини односно CEFTA 2006.

Пети део дисертације односи се на институционалне аспекте политике проширења ЕУ кроз три целине: Институционални развој ЕЗ/ЕУ, Институционални оквир проширења ЕУ и Институционални ефекти проширења ЕУ. Настанак и развој ЕУ пратио је и њен институционални развој. Свако проширење Европске уније директно је утицало и на развој њених институција, а пре свега на начин њиховог рада и ефикасност. Повећање броја чланица и укључивање у чланство ЕУ земаља које нису на истом нивоу економске развијености и имају различите политичко-правне културе највише се директно одразило на рад институционалног оквира Уније. У овом делу су, пре свега, представљени и анализирани Европска комисија, Савет, Европски савет и Европски парламент, као кључне институције чији је задатак да развијају, формулишу, прате и обезбеђују извршење политике проширења, али и целокупног процеса европских интеграција. Европски савет је кључно политичко тело које даје генералне смернице проширења ЕУ; Европска комисија је, као главни покретач интеграција и извршено тело Уније, надлежна за извршавање политике проширења; Савет је, уз Европски парламент, главни законодавац и са аспекта политике проширења. Показује се да је сваки од пет кругова проширења конкретно утицао на рад, ефикасност и демократичност сваке од ових институција. Такође, представљене су и заједничке институционалне структуре ЕУ и држава/кандидата којима се реализује процес придруживања.

У шестом делу рада излажу се безбедносни аспекти процеса проширења Европске уније кроз три целине. Од свог настанка ЕУ је, поред економско-политичке, и безбедносна заједница, која је настала на идеји мира и стабилности у Европи. С обзиром да је примарни циљ европских интеграција обезбеђење трајног мира и стабилности на Старом континенту, безбедност се издвојила као један од основних циљева процеса проширења. Уједињена и јединствена Европа била је једини начин за трајно осигуравање мира на европском континенту, превенцију унутрашњих сукоба и јачање положаја ЕЗ на спољнополитичком плану. Овакве идеје захтевале су ширење ЕЗ/Уније. Безбедносни циљеви проширења ЕУ показују се у виду два основна циља и самог проширења ЕУ: унутрашња безбедност и позиционирање ЕУ као глобалног безбедносног актера. Потом се излаже кратак историјат безбедносне области интеграција, те анализирају неуспели и реализовани пројекти интеграција на безбедносном плану: Европска одбрамбена заједница, Западноевропска унија, Заједничка спољна и безбедносна политика ЕУ, Европска безбедносна и одбрамбена политика итд. Посебно а поажња посвећује се овом комплексу након Лисабонског уговора с обзиром да се педесет одсто свих лисабонских измена односи на ову област. Предњи део овог поглавља представља утицај промене тенденције процеса европских интеграција на политику проширења ЕУ, тј. како се заокрет од економског ка безбедносним аспектима интеграција одразио на политику

проширења. Основно питање које је овај заокрет отворио јесте да ли је, од средине деведесетих година прошлог века, ЕУ политику проширења ставила у функцију спољне и безбедносне политике. Приказује се однос Северноатлантског савеза и процеса проширења ЕУ. Своју безбедност и одбрану ЕЗ је од свог настанка па до краја Хладног рата уско везала за САД и Северноатлантски савез. Земље оснивачи ЕЗ/ЕУ биле су и оснивачи НАТО-а, а приступање овом савезу постало је неписани услов чланства у Унији и самим тим се означава као један од прикривених сегмената политике проширења.

У закључку су укратко анализирани претпоставке о будућности процеса проширења ЕУ, представљени основни резултати до којих се дошло у раду, резимирана основна аргументација и утврђено које су хипотезе потврђене.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Мр Данијела Лакић узела је за предмет свог докторског истраживања једну актуелну савремену тему из области европских интеграција. О њој је доста писано, о чему говори и литература приложена уз дисертација, али нису бројни свеобухватни и систематични приступи (и резултати) овом проблему. У овој дисертацији имамо управо случај да је предмет истраживања и свеобухватно и систематично изложен након озбиљног научног истраживања обављеног на основу обимне грађе.

Успешан резултат у виду изложене дисертације дошао је као последица добро структурисаног предмета истраживања, јасно изложених хипотеза и на основу тога постављеног основног истраживачког задатка, успешно одабране и селекционисане грађе и, коначно, поузданог методског водича. Тек спој ових добрих научно-истраживачких оруђа могао је да пружи плодан резултат. Он се састоји из неколико сазнајних нивоа које пружа ова теза. Најпре, реч је о научно увек корисном систематичном излагању истраживачког резултата у виду научне дескрипције основне теме. Потом, кандидаткиња даје и историјско-развојна и проблемско-структурна објашњења основних питања проширења Европске уније као значајног сегмента свеобухватног процеса интеграције. Најзад, она излаже сталне мене процеса проширења које успешно повезује са дубљим токовима интеграције. На основу тога, Мр Данијела Лакић изводи тенденције на основних којих даје убедљиве закључке о перспективи процеса проширења у времену које долази.

Наведене карактеристике овог научно-истраживачког рада наводе на закључак да он пружа конкретан допринос фонду научних знања у области европских студија и широј области савремених политиколошких истраживања. Дисертација даје многе оригиналне одговоре на нека кључна питања која имају како научни тако и практични значај. Осим тога, рад је написан јасним и прегледним стилем и веома систематично изложен.

6. Закључак

На основу претходних тачака овог извештаја и посебно оцене о научном доприносу, Комисија сматра да је ова докторска дисертација задовољава све услове самосталног и вредног научно-истраживачког подухвата. Мр Данијела Лакић се у процесу њене израде руководила правилима научног истраживања, од постављања истраживачког задатка (садржаног у пријави) до последњег чина писања закључка. На обимном научном материјалу извршена је детаљна анализа и изведени поуздани закључци који су потврдили претходо добро постављене хипотезе, како општу, тако и већи број посебних и појединачних.

Комисија је стога сагласна у оцени да докторска дисертација „Утицај проширења Европске уније на процес европских интеграција“ у потпуности испуњава услове за јавну одбрану и предлаже Научно-наставном већу Факултета да донесе одлуку у складу са овим закључком.

Београд, 1. 12. 2014.

Комисија

Доц. Др Маја Ковачевић

Др Деана Вукчевић, научни сарадник

Проф. Др Слободан Самарџић